

ELEŖTİREL DÜŖÜNME

Mus'ab Ensar Ertürk

Ders III

Mantık: Tümdengelimsel Geçerlilik

İyi Niyet İlkesi

Doğru

Geçerlilik

Koşullu Önermeler

Sağlamlık

Biçimsel Mantık Bağlantısı

Bu bölümün amacı ne?

- Retoriğe dayalı, aldatıcı muhakemelere sebebiyet veren bazı durumlar var.
 - Popülerliğe başvuru, yeni olana başvuru, merhamete/acımaya/korkuya başvuru...
- Argümantasyonda dil bilimsel olgular var.
 - Bulanıklık, belirsizlik, retorik sorular, ironi yapma...
- Argümantasyonda anlama dayalı bazı boyutlar var.
 - Sezdirmek, retorik kuvvet, tanımlar...

Bu ve bir sonraki bölüm özellikle argümanları doğru anlama ve haklarında selim bir akıl yürütme becerisini geliştirmeyi hedefliyor.

İyi Niyet İlkesi

- Tamamen ahlâki bir tutumdur. 3 alt başlıkta ifade edebiliriz.
 1. Argüman yorumlanırken bağlama ve şartlara dikkat edilmeli.
 2. Argümanların yeniden yazılışında biri iyi biri kötü sonuçlanan 2 şekli varsa iyi olan tercih edilmeli.
 3. Kötü argüman durumun aksini ispat etmez bu akıldan çıkarılmamalı.

Temel Mantık Kavramları

- **Geçerlilik:** Bir argümanın yapısıdır.

Tüm aktörler savaşçıdır.
Vedat Milör bir aktördür.
Demek ki Vedat Milör bir savaşçıdır.

Tüm piyanistler müzisyendir.
Fazıl Say bir müzisyendir.
Yani Fazıl Say bir piyanisttir.

- **Sağlamlık:** Bir argümanın içeriğidir. Öncüllerin ve sonucun doğru olup olmadığını ifade eder. Sağlamsa argüman geçerli ve tüm öncüller '*doğru*'dur.

Mus'ab Ertürk bir T.C. vatandaşıdır.
Tüm cumhurbaşkanları T.C. vatandaşıdır.
Mus'ab Ertürk bir T.C. cumhurbaşkanıdır.

Suyun içerisinde ancak solungacı olanlar yaşayabilir.
Balıklar suda yaşar.
Balıkların solungacı vardır.

- **Kuvvetlilik:** %100 doğru olduğunu söyleyemeyeceğimiz öncüllere sahip argümanları sınıflandırdığımız kavramdır.

İnsanların hemen hepsinin gözü vardır.
Haluk Bilginer bir insandır.
Yani Haluk Bilginer'in de gözü vardır.

İnsanların yarısı kadındır.
Sezen Aksu bir insandır.
Yani Sezen Aksu kadındır.

Geçerlilik – Koşullu Önermeler

I. “... *değilse*, ... *değil*”. Eğer yağmur yağıyor ise hava bulutludur; bulut olmadan yağmur olamaz. Dolayısıyla eğer yağmur *yağmıyor* ise hava bulutlu değildir. Öyleyse elimizde “P ise Q” cümlesi varsa, “Q-değil ise P-değil” de var demektir. Ancak aksi yönde de ilerleyip “Q-değil ise P-değil” cümlesinden “P ise Q”ya da ulaşabiliriz. Yağmur örneği hakkında biraz düşünürseniz, bunu görebilirsiniz ama başka bir örnek verelim: Detektif “Smith’in ayakkabılarında çamur yok ise katil Smith olmaz” diyor. Detektif, Smith’in ayakkabılarında çamur var ise katil Smith’tir *demi-yor*. Söylediği şu: Eğer katil Smith ise o zaman ayakkabılarında çamur vardır. Yani “Q-değil ise P-değil” demek, mantıkta “P ise Q” demeye eşdeğerdir (bu eşdeğerliğe *devirme* adı verilir).

II. “Ya ... ya da ...”. Genellikle iki bildirim “ya–ya da” veya yalnızca “ya da” ile bağlanarak bir bileşik önerme oluşturulduğunda, bileşik önerme “eğer–ise” kullanan bir önermeye eşdeğerdir. Tam aksi de geçerlidir. Ancak “ya da” kullanan versiyondan “ise” kullanan versiyona ya da diğer yöne geçmek için olumsuzluk eklememiz gerekir. Örneğin, aşağıdaki bildirim çiftleri eşdeğerdir:

Rangers şampiyon olacak ya da Celtic şampiyon olacak.

Eğer Rangers şampiyon olmazsa, Celtic şampiyon olacak.

Jane ya çok çalışacak ya da sınavda kalacak.

Eğer Jane çok çalışmazsa sınavda kalacak.

III. Yalnızca ... ise ...

IV. ... olmadıkça

Koşullu önermeler ve argümanlar kesinlikle birbirine karıştırılmamalıdır.

Mary: Eğer Edna kusarsa mezuniyet partisi berbat olacak.

Jane: Neden Edna'nın kusacağını söyledin ki? Edna'ya hep haksızlık yapıyorsun.

Mary: Kusacak demedim, kusarsa dedim...

Jane: Aynı şey!

Mary: Hayır, değil!

Jane: Sıyrılmaya çalışma şimdi! Edna hakkında hep en kötüsünü düşünüyorsun sonra da sözlerini geri almaya çalışıyorsun!

Biçimsel Mantık Bağlantısı

Koygu Kuralı:

Ö1) $P \text{ ise } Q$.

Ö2) P .

S) Q .

Atkı Kuralı:

Ö1) $P \text{ ise } Q$.

Ö2) $Q\text{-değil}$.

S) $P\text{-değil}$.

Ayrık Kıyas:

Ö1) $P \text{ veya } Q$.

Ö2) $P\text{-değil}$.

S) Q .

Ö1) $P \text{ veya } Q$.

Ö2) $Q\text{-değil}$.

S) P .

Vaka Analizi:

Ö1) P veya Q.

Ö2) P ise R.

Ö3) Q ise R.

S) R.

Zincir (Varsayımlı Kıyas):

Ö1) P ise Q.

Ö2) Q ise R.

Ö3) R ise S.

S) P ise S.

Biçimsel mantığı neden kullanıyoruz?

- Amacımız argümanların geçerli olup olmadığını belirlemektir.
- Biçimsel mantık da öncülleri ve sonuçları kısaltmamıza yarar.
- Dolayısıyla biçimsel mantığı kullanarak argümanların geçerli ya da çürük olduğunu pratik bir şekilde belirleyebiliriz.

P1) Janet Baker bir kadındır. (D)

P2) Tüm baritonlar kadındır. (Y)

C) Janet Baker bir baritondur. (Y)

Ancak varsayalım ki P2 ile C'den emin değiliz. Argümanın mantıksal biçimini aşağıdaki kalıpla gösterebiliriz:

P1) n bir F'dir.

P2) Tüm G'ler F'dir.

C) n bir G'dir.

Sonra n yerine "Elton John", "F" yerine "insan", "G" yerine de "kadın" sözcüklerini koyalım.

P1) Elton John insandır. (D)

P2) Tüm kadınlar insandır. (D)

C) Elton John bir kadındır. (Y)

Şemanın burada verdiğimiz örneğinde –yani orijinal argüman ile aynı mantıksal biçime sahip argümanda– öncüller doğru iken sonuç yanlıştır; bu da orijinal argümanın mantıksal biçiminin geçersiz olduğunu, dolayısıyla da orijinal argümanın kendisinin geçersiz olduğunu kanıtlamaktadır. Bu tekniğe, "**karşı örnek ile çürütme**" adı verilir; Altıncı Bölüm'de bu konuya geri döneceğiz.

Argüman Analizi

Teşekkür

ederim.